

КАРАЦИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БРОЈ 10.

У Алексинцу, Октобар 1901.

ГОД. III.

Вјештице у јужнијех Славена.¹⁾

ИТАЛИЈАНСКИ НАПИСАО Вид. Вулетић — Вукасовић.

(прочитано на међународном фолклористичном конгресу у Паризу
г. 1900.)

ПРЕВЕО Ј. Л. П.

У „Горском Вијенцу“ чувеном дјелу узвишеног пјесника Петра Петровића Његоша, владике и господара Црне Горе, те Спарте јужнијех Славена, чита се овај утарак, по коме се види, какво је празновјерје у српског народа: „До мало за тијем њеки Црногорац доводи стару вјештицу, која на упит кнеза Јанка, на који се начин постаје вјештицом,“ одговори: „ми имамо једну траву за то, па ту траву у лонац сваримо, из лонца се редом намажемо, иза тога будемо вјештице“.

Запитана, шта раде послије, надостави: „Купимо се на мједено гувно, нико не зна до нас ће је оно; на вратила о марчу јашемо, договоре кријући чинимо, какво ћемо зло учинит коме. Живином се сваком промећемо, возимо се на сребрена весла, лађа нам је кора од јајета. Зла мрзnome чинит не можемо; ако нам је мио или својта, траг по трагу његов ископамо“.

Владика Давило је оштро укори, говорећи да нема вјештица, него да су то бабске приче; лаже ова бабетина, а може бити, да је ту по сриједи и њека превара.

Еле, нашавши се она на невољи, од страха да је не заспу под гомилу, сама припознава сврху свога доласка, бива да су је Турци послали, да помути Црногорце између себе.

1) Штампано у »Archivio per lo studio delle Tradizioni popolari.« У Палерму. 1901.

180 К А Р А Ц И Ћ

„Тада скочи народ цео; узми камење, да је под гомилом метну, али је не пуште главари, но је с муком одбране.“

„Разиђоше се дома свиколици; само неколика главара остадоше на Цетиње, да притврде свој договор“.

Теорија вјештица, — по мишљењу ученога Караре), — равна је оној у Римљана:

Nocte volant, puerosque petunt (nutricis) egentes.

Et vitiant cunis corpora rapta suis

Излазе у ноћно доба, и кријештећи се окупљају, па онда замећу кола од милине на раскрсницама и гувнима, траже одраслу чељад, да им сисају крв, или нејаку дјецу, куцну их чаробном шибицом, на којој им истегну срце, па га једу кухано (или сирово — изјела му је срце): о поноћи се купе на паклени састанак. Пошто су се намазале чаробном помасти, од које постају невидљиве, обично су ти или под лишћем големијех ораха или на густојем облацима, пријетећи ружнијем временом куд их нанесе вјетробојина. Налазе насладу у тисућу проклетијех урока, да причине ненадне болести, да потакну непогоду и сваку незгоду, која трује мир и спокојство људско, надасве заљубљенијех. Служе се у ту сврху костима мртвачкијем, длакама, устришцима ноката, многијем травама и мастима. Својијем миљеницама (вјештурцима) дијеле прелијепих јабука, које принесу јаке болове у трбуху, ако их ко други окуси. Разумију се по углављенијем знацима, које кад обчињени и непажњом учине, нађу се од једном готово у сну пренесени на велике далечине. Кадкад се вјештице промећу у кокоши или љептирице. Кад дух које вјештице оде за својијем послом, тијело је успавано, и ако га преврате, никад се више не пробуди из мртвила. Кад се једном исповиде више не могу постати чаробнице, него се баве лијечењем и знаду тајне трава. У највишем су послу забављене у ноћима у очи св. Ђурђа и Ивањ-дана, у овој потоњој беру великом помњом, и крију од свакога те би тражио сву слатку папрад, која очитује сваку тајну на свијету. Њих убијају и тршавају на особит начин. Мјесто оловног зрна набијају у пушку комад ускршње свијеће и три зрна жита — чијарице — те је између према сијеву муње, прије но загрми. Ако згоде, што се мало када деси, вјештица је мртва. Од урока бране за плату б а о р н и ц е, побожне старице. Што су вјештице међу женама, то су ч а р о в н и ц и међу људима. Словинци²⁾ се тешко боје чина овијех проклетијех створова, те лако зазиру од сваке грдне хуморичине и сваког окоштог старца, који су по случају погодили коју ствар, или толкују сне, или гатају будућност по звијездама, на саливеном

1) Francesco Carara, La Dalmazia итд., стр. 161.

2) Прије су словинске брђане (у Далмацији) звали неприличнијем надимком morlacchi; међу осталијем тај је назив употребљавао и Carara.

олову или на длану руке. Бијаше обичај, дапаче закон у гдјекојем нашем опћинском статуту у средњем вијеку, да се свака чаровница жива сажеже. Не чудим се ни мало, што је г. 1632. на тргу града Вићентија у Истри, иза формалног јавног процеса, та судбина постигла Задаркињу Марију Радасловић. Исти је удес снашао и једну жену из Јањине (у Далмацији), коју република дубровачка осуди на вјешала.

Од рода вјештица, али управ друге врсте, је мора или мориња, коју су стари називали *in sib'o*. То су понајвише дјевојчице, које од љубави за својим драганом, воле да га притисну у сну и да му посисају мало крви, макар му спријечиле и дисање; кадкада налазе у томе насладу и млади љубавници.

Кад се прикучује мора, која узлази с подно постеље, чује се лак клепет крила, као у слијепог миша, за тим се навали свом тежином и притисне онога, те спава. Могу се ласно ухватити, кад се стави на прси решето, или каквијем ужетом; у првом се случају промећу у кокоши, у другом пак у кобилу или мазгова. Сутра дан им се опет враћа пријашње обличје. Зло је, што нико, кога притисне мора не може кренути собом нити лако запомагати.

Dr. Fr. S. Krauss написао је знаменито дјелце о вјештицама: *Südslavische Hexensagen*,¹⁾ а писац овијех редака пучку новелу: *Дјевојчина Шпиља*²⁾, гдје се на дуго говори о празновјерју у јужнијех Славена у облику приче, које су идеје послје сабране од истог ауктора, Вида Вулетића — Вукасовића у књизи *Биљешке о култури јужнијех Славена*, особито Србаља, те је изашла у српској дубров. штампарији г. 1899, стр. 240. Ово је кратка радња, преглавак о вјештици, која има многе придјевке, бива: *Крстача* (по *Χρῆστός*; бива, која има крст испод носа), *рогуља* или *рогуша*, *допрница*, *мађионица*, *чаробница*, *врачарица*, *бајалица*, *бахорица*, *хрдорога*. Међу премногијем придјевцима, најобичнији су *тетакума*; ти су називи намијењени надасве вјештицама и свијем женама, на које се подозрејева да чарају.

Њеки од страха не мјентују (не спомињу по имену) вјештицу, па баш кад би јој и изустили име, рећи ће још: у кам се упрла, налет јој било, те ће ти исписати катраном крсте по доњем прагу кућнијех врата, искитити собна врата сјекавицом да се вјештица у њу запиждри (загледа), кад ступи у собу; још међу у повој дјечи руте с крстом и на тај мирис не приступа вјештица да поједе срце дјетешцета. Осим тога вјештице се боје брштана и ловора, надасве оног, те се узме с бадњака, па не могу

1) Separatabdruck aus dem XIV. Bande (Neue Folge IV. Band) der Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. 1884.

2) B. Slovinac, g. 1880, (III., Бр. 1—4). Дубровник.

наудити ни онда, ако има у соби г о с п и н а ц в и ј е ћ а, убрана од Узнесења до Порођења Богоридичина (међу Госпама) као и в ј е т р е н е т р а в е, која се пржи на ожегу, да се одагнају злохуде вјештице, које могу нахудити на сто начина, чак и онда, кад пољубе невино дјетешце; могу очима виловна коња обсрити на земљу, миришући могу чинити, да цвијет увехне, и т. д., те ту треба рећи сваки пут: не било му урока; с тога сељаци међу на стаје, гдје су дебела грла говеда, коњи, и т. д., свињску лубању или чељуст магарећу, а мајчица ће задјести у доламу дјетета и свињски очњак, који служи за двоструку потребу, бива да подстиче десни новорођенчета и да га чува од урока вјештица.

Вјештице, пошто се скупе у ред на раскрсницама улица, налијећу као слијепи миши на орахе, на црне мурве и на друге билине, гдје се понамјесте међу рачвасте гране.

Ако се какво дијете, или друга која особа, успне на орах, надасве ако је рашљаст, у погибељи је, да га се дочепају вјештице, које му прождеру срце, те се кукавац сруши мртав под стабло. Оне поједу сва она срца, што се виде по раскрсницама избљувана од поганијех вјештица. Лете у трен ока у Пуљу (Апулија, у Италији) под орах, гдје једу ораха и тамане нејаку дјецу. Кад грије мјесец, могу се видјети по орасима, и тад треба минути и не звати их по имену, јер могу наудити. Не само обноћ, него се и преко подне пењу на орахе, а најпогибељније су особито о светковини св. Илије (о Илинштацима).

Страховита је несрећа наступити кад вјештице вечерају и омести им тај срамни јећек, јер се може узети који дио тијела итд., с тога треба брзо рећи: Д о б а р в е ч е, т е т е, в и д и о, н е в и д и о в е ч е р и ц у! Шук има обичај рећи: Н а и ш а о ј е н а в и л и н с к о к о л о, да сваки пут не говори о вјештицама, које раде о злу.

Народна пјесма јужнијех Славена спомиње кад и кад вјештице као зла бића, па и владар и пјесник Петровић Његош називље их у „Горском Вијенцу“ р о г о ш а м а.

Има, кнеже, некијех рогошах,

Под облак ће устријелит орла

На њеком другом мјесту тумачећи згодно ђуд празновјерног народа, овако карактерише вјештицу:

Ласно ти је познати вјештицу

Сједих коса, а крст испод носа.

Приликује се каквој великој љептирици, те по томе и зову црну љептирицу (мртвачка глава) в ј е ш т и ч и н о м. Кад се види около огња, или око свијеће, црни љептир, вјерује се, да је вјештица, те се проклиње:

Изгорјела вјештичини крила!

Како је било речено, вјештице јашу на в р а т и л у или н а с т а т в и, бива на једној од двије гредице које држе тикачево

вратило, а страховите су понајвише у мјесецу марчу, као што пјева у Горском Вијенцу овјенчани пјесник слободне Црне Горе:

А ево си удрио, владико,
У некакве смућене вјетрове
Кâ о марчу кад удри вјештица!

Први епски пјесник, Дубровчанин Ђиво Ф. Гундулић (1588 до 1638), у чувеном спјеву Осман (II. 38—39, Загреб 1854, 20) овако спомиње лет вјештица:

Глас је, да она од дјетиње
Мл'јечне пути помас куха,
И на овну преко сиње
Ноћи лети врагодуха,
На ком лети свећ без страха
К планинскому вилозмају,
Гдје вјештице подно ораха
На гозбе се страшне стају.

У премногијем се народнијем пјесмама спомиње, како вјештице лете по зраку и подстичу непогоду мутећи облаке. Ево једног примјера:

Мили Боже, чуда великога
Гдје погибе девет за једнога!
Да због кога, не би ни жалио,
Нег због Соке, лијепе дјевојке,
Која мути на небу облаке,
Камо л' не би на земљи јунаке!

Вјештица се рађа у црвеној кошуљици, али, ако се то премучи, из дјетињства буде мора, а је ли се удала тек онда постаје вјештица и прима се на тајни састанак осталијех вјештица.

Вјештице се сакупљају у подкупље или у конобу, гдје се приуготови чаробна помаст у лончићу, ком је утучен окрајак. Помаст је састављена од поганијех ствари, бива од ноката поткинутијех у петак, од лакорина прецуција обрезанијех Јевреја, од длака испод пазуха, итд., итд. Све се то добро учуми на огњу, а мазање или оружање врши се у суботу, кад је мркла ноћ. Нову вјештицу помаже постарија метлицом храстовом или копривном уз ову сакраменталну вјештичју басму, која се за три пута понавља.

Ни о дрво, ни о кам
Него у Пуљу под орах:

Тад новој вјештици проникну крила слијепога миша, обрадак јој се продуљи, косе се расплету, одјећа постане црна, итд., и тад заједно с осталијем полети као љептир.

Прво јој је јунаштво, што треба да учини, ако има дјеце, да им свијема поједе срце, послвије дође ред на дјецу својбине и ближњијех итд., ради чега је прогласе у Врзину Колу да је уписана у матицу вјештица.

У рјеђе оде и у цркву, али добро повеже главу убрусом, јер јој се могу опазити рози, али свештеник, који служи, дивно их види на *orate fratres* у страшном врпољењу, те с тога од страха и обори очи. Кад не би имао петрахиља, вјештице би му искидале срце на комаде. Кад би какав чаровник, или ко други метнуо под праг црквени, управ преко узвишења иглу главичату, а да се нико не осјети, не би се онда јадан поп могао на олтару оборити од вјештица.

Обично ће мудар црквењак ставити под врата црквена чесна, три зрна тамјана, комад воштане свијеће од три Марије, и тад је свако чваровање итд. утаман.

У старости се вјештице покају и исповиде, и тад лијече травама, само не у недјељу, која нема лијека. Знаду на памет многа заклинања, прије но привале облоге, особито за немилу поганицу, која као да је њека врст улогâ (*artritide*), реуматизма итд., и приписује се упливу злијех духова.

Басме се налазе у споменутој књизи Биљешке о култури јужнијех Славена, особито Србаља.

Кад не би вјештице биле проглашене у зору тек се роде, од куме или од ближе сроднице с површнице од куће, пола би свијета погинуло од овијех ђаволскијех бића.

Ево формуле, којом се проглашује новорођена вјештица за три пута, да чује све село:

Чуј пуче, мали и велики, родила се црвена кошутица у црвеној кошуљици!

Овијем се ријечима отклони напаст те није више дјевојче под упливом зле звијезде, јер се ова створења рађају под злу звијезду.

Вјештице не праштају, како рекох ни, најдражијем особама, као што доказују разне народне пјесме, које преноси учени *Dr Fr. S. Krauss (Südslavische Hexensagen, итд. 7, 35)*, али овдје ће бити довољна и сама ова сљедећа (из Илићеве збирке):

Будила мајка Јакоба

— Устани сине Јакобе!

— Не могу, мајко, устати,

Сву ноћ сам Турком дворлио

И хладну воду носио;

Виштице срце вадиле.

Мајка га пита: — Јакобе

Би ли их знао, које су ?
 — Та би их, мајко, ја знао,
 Прва си, мајко, ти била,
 И ти с' ми срце вадила ;
 Друга је Сока сестрица,
 Она је тањур држала ;
 Трећа је љуба Љубица
 Она је калом свитлила.
 То су ти, мајко, виштице
 Које с' ми срце појиле. —
 Говори мајка, мајчица
 — Не плачи, сине Јакобе
 Скуват' ће мајка травице
 Личит ће сина Јакоба. —
 Говори сине Јакобе :
 — Не кувај мајко, мајчице
 Не кувај горке травице
 Нећеш ми срца повратит.

Споменута пјесма постоји у много варијанта код свијех јужнијех Славена, надасве у језику ново-словенском, и пјева се на сијелу, гдје се причају најчудније приповијести и највеселије лакрдије код младијех невјести, кад преду или везу. Понавља се попут повратног стиха (refrain) на овај начин :

Будила мајка Јакопа, Јакопа
 Будила мајка Јакопа.

Да се опрости овијех проклетијех женетина, прости пук чини тисућу записа по разнијем странама Југославије, и увијек, како рекох, чесан заузимље прво мјесто. Има још и вјештички изјед (*circasa luteliana*, L.) итд., што се ставља у колијевку новорођенчета, као и у пелене. итд. Осим тога је обичај у њекијем крајевима Србије, да се убије змија прва што се види у доба врућине, глава и реп буду моћне амајлије против вјештица

Dr. Fr. S. Krauss преноси ове стихове, који потврђују нашу тврдњу :

Гди би мени нахудиле виле
 Кад ја носим у њедарах чине
 Слива миша и од гује репа
 Била бега и дебела веза.

О процесии на Русаље или Духове (*πεντηχοστή*), као на Коросанте или Брашанчево (*Cognus Domini*) посипљу дуж пута, куда пролази, смиља и кадуље (пелина), те кажу, да је то поуздан тализман против вјештица.

Православни мјесто тога о литији посицљу по путу орахово лишће.

Права жена држи сваку иночу за вјештицу, те за потврду тога Dr. F. S. Krauss (стр. 37) износи сљедеће стихове :

Ој иночо вило
Не једи ми тило !
Већ ти једи старо сало,
Не би л' тебе већ нестало,
Па ти једи била лука,
Нек је теби већа мука !

У очи Видов-дана, Ивањ-дана и Петров-дана пале се на раскрсницама велики огњеви (кријесови) те се прескаче преко ватре вичући :

У име Бога и Светога Вида, изгорјела вјештичини крила!
Ово за ме и за моју вјереницу или вјереника Петра.

Ово су најстраховитије ноћи за невољне вјештице, јер су прогоњене без одушка, све док запјева први пијевац. Причају да се виде угарци и зубље гдје се немилице крешу у зраку, и то је упорна борба међу вјештицама, које као да се нешто не могу ни да погоде између себе, али се то управ не зна за чисто, него се рече само: бију се вјештице.

Те су ноћи заиста чаролијске.

Младост игра у колу, и чини се тисућу врачања и чарања. И о овом је аргументу било говора у споменутој новели, Дјевојчина Шпиља, гдје су изазвани сви духови и гатаоци, да се пронађу блага и да се задобије срце љубљенога бића...

Преко тијех разговора чује се свакијех надјевака вјештицама и крупнијих и тежих празновјерица. Рече се н. п. за какву добру старицу :

Ако је и баба није вјештица.

На против се рече :

Свака баба вјештица, а дед вјештац¹⁾. — Бижи ко виштица од билога лука. — Ускостршила се ко виштица. — Изгледа, као да суга цопрнице донијеле с Ивањшчице. — Свака врачара с вражје стране. — Куд ће вјештица до у свој род? — Јашу га вјештице. — Врачарице, цопрнице, кукољескова! — Брката вјештичино! — Грбава вјештице! — Крњава вјештице! — Безуба вјештице! Шангуро вјештице!

Сличнијех придјевака има на претек и свако их мјесто има својијех, којијем означавају ову погану другарицу ђаволску и слушкињу пакла.

1) Dr. Fr. Krauss, l. c., стр. 18. Ријеч вјештица сама по себи значи вјешта жена, а вјештац — вјешт човјек.

У Црној их Гори проклињу: страшнијем клетвама :

Зла им субота! — Цријевима се опасале! —
По дну мора пржину купиле! О мотивило се
на штапале!

И за право вјештице су у Црној Гори издајнице, јер учине
крстић од лозовине, па га положи на срце дјетенцета и попију му га.

Кад би неко подметнуо иглу главичату под праг црквени
преко службе, вјештица би била пронађена и распозната у
цркви, одакле не може више изаћи.

Кад се омишљају на коју стару бабу, да је вјештица, узму
вунене пређе што је она опрела и слином једначила, и то буде
талиман за дјецу, пошто га држе на себи, и тад се могу
поуздати, да им неће ништа naudити. Освем тога се смрви на
трпези у најситније пиљке кора од јајета, да се дух вјештица
не узмогне превести у Пуљу ни на друге далеке стране.

Вјештице примају, као и Протеј, многолика обличја, и
могу повести собом, готово за шалу, свако чељаде, које им се
у чем замјери. Ево приче њеке старе властнице из Котара (у
Дамацији).

„Тек сам се удала, зачух у оближњој соби, гдје ми је
спавао дјевер, њекакав чудан шум. Око двије по поноћи све је било
мирно. Кад у јутро, осјетисмо се да је нестало из куће мог
младог дјевера. Тражили смо га свуд по селу, али од њега ни
трага ни гласа, баш као да се је под њим земља просјела.
Збиља смо се били подали јаду, бојећи се да се није омакнуо
низ какве провалије; док у заход сунца ево ти барке, гдје
приступа крају, а из ње се извози мој дјевер, здрав као риба,
ама обучен од попа, да су се сви у селу снебили од чуда. Али
он нам рече, да му није до смијеха, него да је дапаче случај
доста озбиљан.

„Када сам спавао, настави вас престрављен, спазих у соби
пет младијех жена, гдје се договарају међу собом за полазак,
те одлучише да оду на Мулат¹⁾, гдје их ишчекивало цијело
друштво. Намазаше се њекаквом помасти или мелемом, те
ишчезоше као бљезак. Видећи то, рекох сам собом: Не би ли
било добро, да се и ја намажем, само да окушам, били их могао
слиједити у пренаглом лету? Што рекох, то и урадох. Сунце је
било већ повисоко одскочило, а ја тако го као од мајке рођен,
нађох се на сеоском тргу. Сељани забезекнути скупили се око
мене па ме испитују; али ни један не вјерује мојим одговорима.“

„На сврху дође и жупник, на срећу пријатељ породице,
склони га у себе дома и поткријепи, и навукавши му свештеничку
одјећу, укрца га у барку и отпрати пут његове куће.“

У Вргорцу (Далмација) вјештица има чаробну шибику,
којом обноћ удари по огњишту, које се отвори, те изиде лонац

1) Извађено из Folklor. Zbornika, I., 1896. Загреб.

пун масти, и она се намаже. Тад се укаже црн ован и вјештица узјаше на њега говорећи:

Ни о дрво, ни о каме
већ у Пуљу под орах!

У зао час ако басму погријеши! Могла би се растргати о грмље и камење.

У Пуљи се купе на тисуће, гдје одлучују која ће срца појести, гдје ли пренијети град итд.

Лете голе пред тучом, и туча их слиједи, стога баш сељаци и пуцају из пушке не би ли их ранили.

Човјеку који је прошао „Христове године“, обично немогу наудити, али могу ако је млађи. У осталом могу учарати дијете, овцу, коња, да послије угину. Зато сви реку: ¹⁾

Боже сачувај злих очију!

Не буди урок(а)!

Мајке имају обичај намијенити Богородици свијећу дугу, колико је и дијете, да га сачува од вештичијех чаролија.

На отоку Веља (у Истри) Виске (вјештице) су жене у бијелу, које су кроводичи олује, града и сваког зла, итд. Боје зе звона зато говоре:

Ала ве, хитимо докле не почну лајати пси (пси) светога Полинара, бива, прије но зазвоне звона. Ако их ко позна, не смије никоме казати, јер оне могу чељаде из освете прекинути или нагрдити. Гдјекоји тврде, да су находили у граду (тучи) ноката, длака, итд.

Тијело вјештице остане код куће успавано само њезин дух обилази по свијету (Врбник).²⁾

У Прапутнику ко се роди за задње четврти у мјесецу, постаје вукодлак, ако је женска, послије буде вјештица, али на посао оде тек кад наврши двадесет и прву годину, бива прометне се у мачку, па онда напада обноћ на човјека и сиса му крв. Ко хоће да их се ослободи, треба да се испеће на звоник и да се помаже по прстима уљем посвећеног звона, које припада властитом светом покровитељу. Ако се вјештица прикаже у облику бијеле животиње, добра је коб, иначе ако је црна животиња, слуги велику злу. Не ваља ићи бос по раскрсницама, јер се може изгубити нога итд.

Вјештица може ударити даском ода шта се тешко лијечи без дугијех заклињања другијех бајалица.

Кад грми или бије град износе пред кућу трпезе и столице те их стављају на земљу изврнуте.

У Врбови (у Славонији), ко хоће да позна вјештице, направи клупицу, на којој ће послије сједати у цркви преко узвишења

1) Folkl. Zbornik I., 1896 Загреб.

2) Folkl. Zbornik cit. ib.

у божитњој ноћи. Треба да је започне радити на дан Св. Луције (13 децембра) а да доврши у очи Божића, чинећи сваки дан нешто нова. Тако ће на поноћној миси видјети све вјештице нагрђена лица и тијела. Ако је он малодушан почеће дрхтати и гледаће да шмигне из пркве.

Вјештица може дић млијеко крави, и тада треба да власник узме тикву, те се једе, неначету, бива цијелу, па да затуче чавао и да је објеси да се осуши на диму с огњишта. Вјештица ће замакнути води и неће моћи да више издржи од великијех болова, те ће тад бити усилована, да пита опроштење и да поврати краи млијеко¹⁾

Кад идеш у лов, на рибање, или гдје друго, ако те сусретне вјештица, неће те послужити срећа, јербо она има злочичи, те ти не остаје друге, него да се повратиш кући, иначије ће те снаћи све што је несрећа, а могао би и рана допасти или бити убијен.

Доста су се пута десиле пучке осуде, гдје су вјештице биле осуђене па чак и живе спржене. То се чита у § LXXXVIII пољичкога статута (слободне опћине у Далмацији) који постоји од сврхе XIV вијека.²⁾

Ако би се истином нашла која вишчица али чаробница али врачарица од првога обнашашћа има се фрустати; ако ли се веће нађе, има се сажгати (*Politički statut, edit. Mesic Archiv., V, S. 302 f.*)

Кад би се десила каква кужна болест или тешка несрећа у пуку, пало би подозрење на вјештице, те је требало да се по што по то пронађу. Тад би се искупило читаво село, бива сви они, који би могли носити пушку, те би рекао сеоски кнез: „Видите ли, браћо, како нам род истражују ове немиле и препредене рогуше и крстаче? (жене с крстом испод носа). Бог им судио! Нека свак сутра из јутра рано, као и ја доведе своју жену и мајку на бунар (или на чатрњу, ријеку или језеро), да их бади у води, да се види које су, па да се заспу под гомилу, или да се закуну, да неће више чинити зла. Хоћемо ли браћо?!³⁾

Сви у један глас одговоре: „Хоћемо, и да како би на ино?!“ И за право сутра би дан вршили неку врст ордалија, јер би везали ове невољнице испод пазуха и бацили у воду. Оне, које би потонуле, не бејашу криве, те би их до брзо извадили.

Оне, те би пак остале по врх воде, биле би задржане као вјештице и осуђене. Ови немиле призори збивали су се и у овом вијеку у Воци Которској, Херцеговини, итд., те су за кућење,

1) *Folkl. Zbornik, cit.*

2) Пољичани се поносе тисућљетном слободом, те се говори да је та опћина имала свој статут чак од XI. вијека.

3) *Zbornik, итд. В, Божишић. У Загребу 1874., стр. 560—561. Collectio consuetudinum juris apud Slavos meridionales etiam vigentium.*

као што их је покудио и учени правознанац Др. В. Богишић у својој научној збирци правнијех очаја у јужнијех Словена — али без погрјешака не може бити ни великијех врлина, као ни праве радости без јада и невоље по ријечима узвишеног пјесника црногорског :

Чашу меда још нико не попи
Што је чашом жучи не загрчи ;
Чаша жучи иште чашу меда
Смијешане најлакше се пију !

Српске народне приповетке

Воденичарка врачарица. — Имао неки капетан воденицу и у њој воденичара с повише ситне деце и женом. Умре тај воденичар и на његово место дође други, али жена и деца, првога воденичара немајући ничега, осташе и даље у истој воденици. Деца нису имала шта јести, но су непрестано узимала брашна помељарима и градила качамак. Досади се то помељарима те се туже капетану на жену и децу старога воденичара. Капетан нареди жени да му излази из воденице ; али му она одговори да она нема куда, јер јој муж ништа није оставио. „А ти буди врачарица“ рекне јој капетан. „Како ћу кад ја ништа не знам,“ одговори му воденичарка. „А зар мислиш нека врачарица нешто зна ! Причај што знаш ; лажи,“ поучи је капетан. Тако воденичарка постаде врачарица и прочу се убрзо по целом крају.

После неког времена седне тај капетан да руча, а за ручак је имао рибу. Јео капетан, јео, па му случајно западне ребља кост у грло те се задави. Он пође да тражи ко ће га те беде ослободити. Најзад дође и оној врачарици, његовој негдашњој воденичарки, и замоли је да му помогне. „Како ћу ти ја помоћи кад и ја ништа не знам“ упита га врачарица ? „Каква си ми ти врачарица, кад ништа не знаш ?“ „Ти си ме натерао да будем врачарица“, одговори му она. „Хајд помози како знаш,“ рече јој капетан ! Жена му онда поче : „Говори ти за мном све што ја кажем ! Вук !“ Капетан : „Вук“. Жена : „има једну главу.“ Капетан : „има једну главу.“ Жена : „два увета, два ока, једна уста, две ноздрве.“ Капетан све по њој. Она опет : „четири ноге

и пети.“ Таман она да изговори „реп“ а капетан : „Ха, ха!“ насмеје се, закашље и кост му испаде¹⁾.

ЈАГОДИНА.

ПРИБЕЛЕЖИО

Дамњан Митровић

По његовој вољи — Вожаху се на колима три Србина, па издалека угледаше једног Турчина, где им иђаше у сусрет. Срби као раја, нису смели ни јахати нити се возити кад пролажаху поред Турака. Зато се и сад скидоше двојица, а онај трећи не хте. Кад спази Турчин да се овај вози, ухвати га и онако по турски добро избије, па продужи пут. То су гледала и она двојица, што се скинуше с кола, па кад Турчин оде, сташе се смејати ономе избијеном, говорећи : „Ала те изби онај Турчин!“ „Вала, истина ме би, али ме ипак не би по његовој вољи, него по мојој“, одговори им избијени. „Како то,“ питаху она двојица? „Тако. Таман он замаши да ме удари по глави, ја подметнем леђа ; он замаши по леђима, а ја подметнем главу — све по мојој вољи.“

ЈАГОДИНА.

ПРИБЕЛЕЖИО

Дамњан Митровић

Шта Бог да. — Сеђаху једном пред вратима некога цара три човека, од којих ће један рећи :

— Да ми је ово царско благо ја бих знао шта бих радио !

— Да ми је ова царева ћерка, ја бих знао шта бих радио, рече други !

Трећи се онда осврну и поче им говорити :

— Шта ! Какво благо ! каква царева ћерка ! какав цар ! За ме је Бог једини цар и једино благо. Шта он да и шта он каже, оно мора бити.

Све је ове разговоре чуо цар, па онда сутрадан позове сву тројицу к себи : првome да пуну врећу блага, другome своју ћерку, а трећег осуди на смрт, што не признаје цара. Али кад су га баш хтели убити, Бог подметне на његово место некога разбојника, а њега одправи у свет.

Идућа путем сретне овај човек царева коња с благом, узјаше га и пође даље. Ишао тако, ишао, па сретне у путу и цареву ћерку, која је сама јахала на коњу. Ту се с њом договори да од сад путују заједно, али се нису један другом казивали. Једне вечери омркну у неком селу и ту хтедоше да преноће. Ту

1) У Алексинцу се прича о некој Стојни Враћанки, врачари да ништа друго није знала да баје до : »У вука четири ноге, два ува, један реп, да буде лек!« При овоме се бајању прозевала онако исто као што и све врачаре раде при бајању. Па је и са ово мало речи ипак лепо живела.

беше много сељана, али се кмету тога села допаде ова царева ћерка, па је хтеде за себе узети. Кад они упиташе где би могли обоје преноћити, ојда ће им кмет рећи:

— Можете овде код нас преноћити, али је код нас обичај да у једној кући не могу мушко и женско у једнога човека преконачити, него ћу ја узети код себе ову девојку, а ти ћеш преноћити ено тамо у оној кући, и показа му једну кућу, која је била скоро сва изљуштена, а и плота око ње није било.

Ова је кућа, по причању и веровању била пуна аветиња. Ко би у њој заночио, више жив не би отуда излазио. Зато је кмет и послао овога човека овде, мислећи да ће он ту погинути, а сам за себе да узме цареву ћерку. Кмет се сву ноћ мучио да обљуби ту цареву ћерку, али није успео ништа. Ујутру онако срдит нареди да оду и да извуку и закопају онога човека, мислећи да је он већ мртав. Али кад тамо: он жив и веома весео. Целе су га ноћи служиле две лепе девојке — виле и наредиле му да купи ону кућу одмах, јер ту у једном зиду има велике благо. Он оде кмету и све му исприча, али му о благу ништа не каза, него одмах он поче с њим погађати за ону кућу. Кмет му је радо да. Он је радо узме, одмах разруши, нађе велико благо, па подиже ту читаве дворе и узме за жену, како су му виле наредиле, ону цареву ћерку. Ту се они јаве један другом и испричају шта је ко дотле претрпео. Договоре се да за то јаве и цару, али да он прво њима дође. Цар дође, па немајући мушке деце, остави све царство овоме своме зету, видећи да мора бити онако како Бог да.

Јагодина.

Прибележио
Дамјан Митровић,

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Како је лисица преварила сву дивљач. — Западну у неку рупу све дивље животиње па како немадоше шта јести, реше да лисица даје имена свима, па којој није лепо име вук и мечка да кољу па да једу сви. Лисица почне: „Зајац зајчерина.“ Вук: „Не ваља и одмах га закољу.“ Лисица: „Јелен.“ Вук: „Не ваља,“ па и њега закољу. Лисица: „Срна, дивљи вепар и т.д.“, док не осташе само њих троје: лисица, мечка, и вук. Лисица викне: „Вук.“ Мечка: „Не ваља“ и скочи на вука, те га с муком савлада. Сад осташе само лисица и мечка. Лисица сакрила црева од оних животиња у шупљину од зида, па вади по мало и једе, а мечка хоће да скапље од глади. „Шта једеш то“ упита она

лисицу, видећи да нешто једе? „Цревца“. А где си нашла?“ „Ево провалила сам себи овде трбух па вадим по мало“, одговори лисица. „А можеш ли да провалиш и мени“, упита мечка? „Могу, могу,“ радосно јој одговори лисица и поче јој глодати ребра, да јој отвори рупу. Мечка трпи и виче на лисицу, а она је теши да претрпи још мало — док не оста и без срца те липса. Сад остаде сама лисица. Појела је све што има, нема више шта да једе. Почне сад молити коса, коме гнездо беше баш над том рупом, да јој помогне да се избави, и обећа му да ће му дати што год хоће. Кос јој ископа на зидовима те рупе мале рупице, по којима се лисица придржаваше, од једне до друге, док не изађе напоље. Сад се договоре да живе заједно — лисица и кос. На једном онижем дрвету направи кос гнездо и снесе три јајцета, а под дрветом начини лисица себи легало. Лисица спази у коса јаја па га стаде лагати: „дај ми једно јајце да попржим дошла ми је мати у госте.“ Кос јој да. Сутра дан она опет косу: „Дај ми још једно јаје дошао ми брат у госте.“ Кос јој опет да. Трећег дана лисица опет дође: „дај ми и то једно јајце да зачиним грне, па да једемо заједно“. Кос јој да и таман седну да једу, а лисица скочи и поједе и њега, па се сад дигне те лелеку у госте. Лелек укиселио у ћупи млеко, па завлачи жију и једе; али лисица не може да дохвати, већ једе само оно што лелеку из уста испадне. Лисица одмах позове лелека себи у госте, па начини у тепсији гибаницу, она једе, а лелек само удара кљуном у тепсију, па ништа не може да захвати. Сети се лелек да му се то враћа за кисело млеко, и хтеде да побегне, али га лисица шчепала, поједе, па остаде да од тада сама живи.

ЈАГОДИНА.

ПРИВЕЛЕЖИО

ДАМЊАН МИТРОВИЋ

Јазвак и лисица. — Стану се једном разговарати јазвак и лисица, ко је од њих двоје паметнији. Јазвак ће рећи: „Ја имам три мудрости.“ „Ја имам седамдесет,“ рече лисица, „али ипак пристајем да се с тобом окуним и да од сада заједно живимо.“ Јазвак на то пристане и пођу одмах да траже што год јести. „Хајдмо у виноград да једемо грозђе“, рече лисица. „Добро. Хајде ти напред да репом отришеш росу, а ја ћу за тобом,“ одговори јој јазвак. Лисица пође напред и чим ступи у виноград, упаде у кљуса, која је човек био наместио. „А јаох! помози кума јазо!“ продера се лисица. „Да ти помогнем; али како ћу кад ја имам само три мудрости, а ти седамдесет; па опет ти упаде у кљуса, Ако ти кажем једну мудрост своју, остаће мени само две. Па на послетку и да ти кажем. Ето видиш: сад ће ту доћи човек да те убије и одере, но ти се одмах начини мртва, па човек кад види он ће те оставити ту на ледини; док се он окрене на другу страну, а ти побегни.“ Лисица учини као што јој је јазвак казао

Кад отуд иде човек — види лисицу — мртва, погледа је мало, извади је из сљуса и баца на ледину, па док се окрену на другу страну спази поред себе где протрча једна лисица: „А сад ћу ја и тебе: ја сам једну већ ухватио,“ помисли човек у себи и погледа за собом, а лисице нема.

Нађу се опет јазвак и лисица. Лисица се захвали јазваку за спасење, па онда пођу у њиву да једу кукуруз. „Хајд ти, кума лијо, напред, а ја ћу за тобом.“ Лисица пође и опет упаде у кљуса. „А јаох! помози, кума јазо!“ дрекне лисица. „Да ти помогнем, али ће мени остати само једна мудрост, а ти имаш седамдесет. Ну опет да прежалим за љубав твоју још једну. Сад ће доћи човек, па ће да те ухвати веже и поведе кући, но ти немој да се сецаш никако, јер ће те убити већ све трчи за њим, лижи га и умиљавај се, а он ће да помисли да си ти нека припитомљена лисица, па ће те одвезати, а ти побегни.“ Дође човек, ухвати лисицу, веже је и поведе кући. Она се стане умиљавати око њега, човек помисли да је то питома лисица, па је одреши, а она побегне.

Нађу се опет јазвак и лисица и пођу опет у кукуруз. Сад пође јазвак први, и таман ступи у њиву упаде у кљуса. „А јаох! кума лијо, помози!“ Лисица: „Нећу.“ Узалуд је јазвак молио, па најзад јој рече: „А ти баш кад нећеш да ме избавиш, оди да се пољубимо, кад ја већ морам овде пропасти.“ Лисица приђе јазваку, он је стеже ногама и приљуби уза се и не пусти док човек није дошао. Кад дође човек и виде ово чудо ухвати лисицу, а јазвака пусти јер му је иначе кожа јевтина. То је била трећа мудрост јазвакова.

ПРИВЕЛЕЖИО

ДАМЊАН МИТРОВИЋ

ЈАГОДИНА

Петлова посла. — Женио се мачак на задушни четвртак, па позвао петла да му пева на свадби. „Не могу данас, имам посла: чине жене пшеницу па морам да купим она зрнца што испадају,“ одговорио је петао.

Јежева вредноћа. — Послали јежа за вино. Он отишао на Божић, па дошао на Ускрс и баш се на кућнем прагу саплете и проспе вино: „Ама што ја итам,“ узвикне срдито јеж!

ЈАГОДИНА

ЗАВЕЛЕЖИО

ДАМЊАН МИТРОВИЋ

Лозина суза. — Кад се винова лоза ореже, онда са места где је орезана тече бистра течност — плаче лоза, како се у Алексинцу каже. Та се течност зове лозина суза њу скупљају па мажу косу да боље расте и да има лепу боју.

АЛЕКСИНАЦ

Т. Р. Ђ.

Борова водица је течност која тече из засеченог бора. Употребљава се за лек од суве болести. У њу се умочи комад хлеба и једе се. Дејство јој је да прочисти стомак и крепи тело.

Село Липовац код Копаоника.

Драг. Васиљевић

Белешке

Снохачество. — Ономе што је г. Сима Тројановић написао у пр. бр. „Карацића“ о снохачеству (стр. 159—160) додајемо још и ово :

О снохачеству као обичај у Руса, не помињући само имена обичаја, бележи Сава Текелија у својој автобиографији. Он је 1787. г. пошао у Русију и путујући дошао у Курск, први град Великорусије. Ту бележи ово : „У Курску је губернија, и леже на брегу. Ја овде ништа достојно памјатно не знам. Домови обаче губернијални мало лепши. На пошти путујушчи промени ту коње, но поште су овде као код нас форшпани. Ту једно дете от 11 или 12 год. запреже коње и спустимо на једну гребљу (гат) дугачку, која преградила једну малу речицу и велико језеро начинила где је рибњак и воденица које свуд по Пољској и по Русији се находи у сваком селу скоро, јел су те земље све тако бреговите измежду којих тече мала ил велика река. Ту на тој гребљи пред нама тераше једно дете таљиге на којим седела једна лепа млада око 18 или 19 година, пуна, румена. Ја от шале рекох стражмштеру : хајд да узмемо ту младу от тога детета, које није могло имати више от 10 година. — Стражмештер : Е ал то је његова жена. — Ја : Шта ? Како то дете да има жену, и тако здраву дунду ? — Стражмештер : То је тако, запитајте ово дете што нас вози — Ја запитах — Дете потврди речи стражмештера. — Ја : Како то може бити ? — Дете а нисте видели моју жену, она која ми је донела у торби хлеба ? Ја : Шта, та она је баба ? — И заиста била око 40. — Дете : Ја имам и двоје деце. — Ја : та ти лажеш ; ти не можеш децу правити, будушчи да си сам дете, — Ели, али мој отац с њом спавао, а деца се на мене пишу, и мене за оца држу. — Ја : Пак теби није жао ? — Дете : Није, ел кад ја нарастим оженићу опет моје дете пак ћу ја с мојом снаом спавати. — Ја : Боже мој, код нас је то грех и црковни и граждански, и били би погубили свекра који би са својом снаом спавао, а овде обично добро и безгрешно. — Запитах ја : Зашто ви тако радите ? — Дете одговори : ибо спаиа наш требуе пословача, и тако се стара сваки да може имати што више“ (Летопис Матице Српске, књ. 119. стр 39—40)

Испод овога у напомени вели Текелија: „Вративши се у МаѢарску казивао сам ову ствар с удивљением, али мени у горњи вармеђа рекоше, та то има и код нас између Русњака, него на против, овде бо удају девојке от 7—8 година за здраве момке, па док девојка нарасти, ту пуница спава са зетом“

Снохачество ни у нас није непозната ствар, али се не сматра као обичај већ као грех и на онога ко га врши указује се као на грешника и неваљалца, и на њега се с презирањем гледа.

Ја мислим да би се у нашим судским архивама нашло доста расправа због снохачества, ивазватих баш тиме, што се не трпи.

Алексиначки првостепени суд судио је пре 13—14 година један случај снохачества из Ресника у срезу бањском. — Исти суд осудио је Шају Циганина из Соко Бање на 12 година робије што је убио снаху због тога што је побегла из куће не хотећи му се више подавати поред жива мужа.

По уверењу г. Живана Михаиловића проф. снохачество је, истина ретка, али још позната ствар у Млави (окр. пожаревачки). И тамо гледају, и ако закон забрањује, на све могуће начине, да младића врло рано ожене да би у снаси добили бесплатну радну снагу. Но ово се не сматра као обичај већ као неморал на који се прстом указује. Код Влаха у окр. пожеревачком снохачество је чешћа ствар, али је ипак било случајева де су синови оцеве убијали због тога,

Ја знам једну народну приповетку у којој се прича како је свекар да би дошао до снахе прибегао лукавству, па рекао укућанима да ће у воденицу и кад се смркло попео се на оѢак од своје куће и звао себе по имену. Кад су се укућани одазвали он рече да је Свети Аранђео и да тражи домаћина. Кад су му рекли да домаћин није код куће он заповеди, да се снаха пода свекру, иначе ће их све поморити. Кад је сутра дан дошао кући чељад невесела као побијена. Кад му, на питање шта им је, жена каза шта је Свети Аранђео наредио, онда он бајаги устежући се, рекне: Е, па кад је за кућу онда нека буде!

И у неким местима пиротског, врањског и топличког округа, како ме неки пријатељи уверавају, било је случајева снохачества. Но и тамо не као обичај, већ као грех, на који се са гнушањем гледа, а синови кад га сазнају оштро му се одупиру.

Према свему ја не бих рекао да су случајеви снохачества у нас ствар обичаја, већ изнимци који су чак несносни, те се противу њих устаје.

Да ли је било снохачество у старије време у нас развијеније, и дали се сматрало као обична ствар не знам.

Ни српскога назива за снохачество не могах сазнати.

Т. Р. Ђ.

ПРИКАЗИ

Молба за дъждъ, фолклорна студия от А. П. Стоиловъ, 4-тина, стр. 12.

У овој студији занима се наш сарадник г. А. П. Стоилов интересним народним обичајима пеперудом и германом, који су као молба да падне киша заостали из дубоке старине, из многобожачког доба.

Обичај који се, како г. Ст. наводи, у Бугара зове: пеперуда пеперуга, преперуга, перперуга, пуперунга, додола, дудула, дудулица, лазарка, у Срба: додола, у Хрвата: рргогиша, у Румуна: рарагуа, роралуда и рарагуа, у Грка *περλεσία περλερίνα περλερούνα περλεριτσα* у Арбанаса *dordolets*, *регоне*, врши се у време великих суша да би киша пала, земљу натопила и плодове окрепила, и то овако: Скупи се на једно место неколико девојака, па изберу једну између себе која ће бити пеперуда, обуку је у рите и оките од главе до пете травом и лишћем тако да: јој само очи остану непокривене. Остале другарице зову се пеперударке. Пошто се тако спреме иду по кућама и певају пеперударске песме. Где год дођу домаћица излива на пеперуду суд с водом и ваља сито, које ако падне наопако биће неродице, а ако падне на лице биће плодности.

Овај обичај износи г. Ст. из разних крајева, помињући и оно што о томе казују Вук и Милићевић и што се износи у *Zborniku za narodni život i običaje Juznih Slovena* (I, 217-218), налазећи да у неким местима врше овај обичај и мушкарци, а негде Циганке. Исто тако наводи г. Ст. овај обичај у Грка, Румуна, Арбанаса, Руса, Немаца и неких неевропских народа.

За тим доводи овај обичај у везу са лазарицама и литијама.

Иза тога казује да обичај пеперуде има симболичан значај, т. ј. како се из суда излива вода на пеперуду, која представља жедну земљу, тако и Господ да излије кишу и т. д.

Најзад тумачи реч пеперуда, наводећи да је постала од словенскога корена *пер*. Па и грчке, румунске и арбанашке речи за пеперуду узете су из словенског језика заједно са обичајем. Теже се тумачи српска реч *додола*. Даничић (у *Rjesniku hrv. ili srp. jezika*) мисли да је та реч дошла од припева *до, до* или *до-до-ле*. Исто тако мисли и Безсонов, нашта и г. Ст. пристаје.

Потпуности ради напомињем још и ове ствари:

У Србији зову додолу још и *додолка* (Ресава, Жупа), *додолца* (Алексинац и околина, Књажевац и околина) и *додда* (окр. Крагујевачки).

У округу пиротском кад је велика суша скупи се неколико девојака и између себе изберу једну која ће бити *додола*, па је обуку у поцепано руво и оките врбом, селеном, бурјаном и другом травом

Цео пак скуп девојака зове се додолице. Додола носи бакрач с водом, а остале носе која кофу, која тепсију ради захватања воде из бунара. Снабдевене тако пођу од куће до куће. Чим наиђу у двориште певају, а за тим поливају водом најпре домаћицу па онда остале. Пошто домаћица излије на додолу суд с водом дарује је брашном, новцем, маслом, или другим чим. Из сваке куће понесу пуне судове с водом које им домаћице наливају. Кога год сретну уз пут поливају га водом па било му право или не. Пошто изреде све куће и накупе доста дарова оду у кућу ма које из друштва, ту начине качамак или проју, па заједно ручају.

У Доњем Љубешу (срез моравски окр. нишки) кад је суша иду у додолице три девојчице од 12-15 година. Једна се обуче у рите и окити врбом, травом и цвећем, а на главу и око појаса мете венац од врбе, око кога се окачи још цвећа и траве. За тим пођу по кућама. Пред сваком кућом окићена девојчица игра и пљеска рукама по такту песме, коју певају оне друге две. Окићену девојчицу домаћица полије водом и дарује брашном, луком, пасуљем и др.

У Алексинцу сад за време суше иду у додолице Циганке, а до скоро су ишле девојчице од 12-16 година и то овако: Састане се за време суше шест девојчица које ће бити додолице од њих ће четири певати, а остале две бивају једна додол, а друга додолица, Њих обуку у рите, па им око главе и појасева мету по венац од врбе, а око венаца нанижу траве и цвећа тако да тај накит виси и целе их покрива. Оне прве четири носе наизменце по две и две котао с водом у којој су гране од врбе, бурјана или кукурека. Тако спремне пођу по кућама и где год кога сретну прскају га оним гранама које носе у котлу с водом. Кад наиђу у двориште прскају сву чељад, за тим додол и додолица играју мењајући место једно с другим, док остале певају:

Бога моли додолица,
 Ој додоле, дај Боже дај!
 Да удари росна киша,
 Ој додоле, дај Боже дај! 1)
 Да пороси наше поље,
 Наше поље и ливаде,
 Да се роди много жито,
 Од две гице чабар вино,
 Од два класа шиник жито.
 Што дадете да дадете,
 У сито да изнесете,
 Да је сита годиница!

Докле додолице певају домаћица износи суд с водом па сипа на додола, а за тим и у котао што га носе додолице, па их најзад дарује хлебом, сиром, јајима, сланином и т. д.

Г. Никола Миленковић учитељ у пензији памти додолице у

1) Ово се понавља после сваког стиха.

Књажевцу још из 1833. г. но још и тада ишле су тамо у додолице Циганке, али се појединости, овог обичаја не сећа.

И у Соко Бањи иду у додолице Циганке.

Интересантно је, да ако се у околини Алексинца запита зашто иду додолице, одговориће се редовно: »Иду да моле Бога за кишу!«

Овде има и једне народне пословице: »Покуси смо кај додолице!«

Још је интересантији и важнији обичај герман, германчо, скали-ени, што га описује г. Ст., јер се у њему по свој прилици огледа већ сасушени траг некадашњег принашања жртве за кише. Он се састоји у томе што за време суше момци и девојке начине људску фигуру од блата, која се зове герман, па је припремају за сахрањивање и сахрањују исто онако, како се мртвац сахрањује. Једна из дружине представља матер, друга оца, трећа свештеника и т. д. па пошто оплачу германа, носе га на реку и сахрањују. После овога даје се герману подушје.

И овај обичај наводи г. Ст. из неколико места, па најзад наводи по Ц. Гинчеву, да је обичај германа или скали-ени исто што Јанус, бог сунца. »Гинчев за срећу није заборавио да спомене нешто још важније, а на име да се герман баца у воду исто онако као и у Силистренском крају. Ово напомиње на стара времена када су људи за време великих суша приносили води и људских жртава да би пала киша. У Карагачу за време суше пошто се изађе и неколико пута моли за кишу, најзад поп са крстом и јеванђељем у руци са иконама, заставама и црквеним фењерима и са целим народом загази у језеро Алпух до појаса у воду, и ту се сви моле и плускају водом. »Хајде да удаavimo некога и да га бацимо у воду као курбан да падне киша« чули су се гласови од шале.«

И заиста овај обичај неће бити ништа друго до остатак принашања људских жртава за време суше, сачуван до данас као герман.

И у Срба није овај обичај потпуно ишчилио.

Моја се мати сећа да је у селу Великом Извору (окр. тимочки) видела у детињству овај обичај сахрањивања фигуре од земље, коју су звали Ђерман, али се више ничега не сећа.

У селу Прџиловици (срез моравски), окр. нишки за време прошлогodiшње суше правили су ђермана. Саставе се шесторица момака, па начине од земље човечју фигуру, којој у место главе ставе такву, у коју усаде два зрна пасуља да представљају очи. Ова се фигура зове ђерман. Пошто је начине носе је и сахране близу реке, па за тим они који су из дружине најмлађи иду по пољу и певају. Но које се и какве песме певају нисам могао сазнати.

Кад смо већ на герману, да поменем још нешто што је са овим у вези. Метолошког Германа, или Гърмана, на кога се и односи герман, о коме је овде реч, заменио је хришћански Св. Герман са сродним атрибутима, те отуда сам у Алексинцу и околини чуо пословице: »Врти Вртоломо, удри Ђермане,« 1) »До међу Ђермане« и »Ђер-

1) Верује се да на Св. Ђермана 12. маја не ваља радити да не би

ман на до међу,« јер се верује да град убија онима који су радили на Св. Бермана, а од међе оних, који нису радили и нема града!

Наводим најзад неке обичаје из Србије, који истина сад нису у вези са германом, јер се уз њих то име не чује, али потсећају на принашање води љуских жртава за кишу.

Г. Драг. М. Буквић учитељ у Јаловик-Извору (у окр. пиротском) писао ми је још 4. јула 1897. г. ово: Пре 15-20 година у Јаловик-Извору по свршеном ношењу крста скупљали су се сељани код цркве за општу трпезу. За време ручка беше тада обичај да се, да би било кише, неко однесе у реку и три пут у њу умочи. Топили су обично онога ко би обећао најбољу напојницу. На случај да преко лета пада берићетна киша, поред благодарности Богу, благосиљали су сељаци и онога ко је о заветини у воду топљен. — Свештенику је обично кулук да обноси крст са литијом по 6-7 часова преко поља и то без награде, па за то пре поласка мотри ко највише наваљује да се крст носи, па ако баш тај изостане и не пође с литијом, онде га поп предлаже за топљење у воду. Сабор то обично једногласно прима. Противљења нема. Осуђени одмах легне а четворица га понесу уз пратњу осталог народа и донесу до реке, па га три пут гњурну у воду, а за тим га тако исто донесу одакле су га и донели.

И у Лесковцу бацају за време литије по кога у реку да би била плодна година.

У Суботинцу (срез алексиначки) кад носе литију морају прећи преко Моравице. При прелазу какав младић скочи у реку и онда из реке гледа да укваси крстоношу и то што може више, да би падала што боља киша. Сем тога, опет кише ради, гурну по кога у реку, те се сав искваси.

У Бовану (исти срез) док прелазе преко брва по неколицина скоче у реку, па прскају крстоношу, а понекога и гурну у реку.

У Загорици (срез јасенички, окр. крагујевачки) за време суше сељаци изберу каквог честитог домаћина, па он отидне на гробље, нађе мртвачка носила, па их вињагом веже за десну ногу и тако одвуче и баци у реку.

У околини Алексинца кад нема кише ископају дављеника, који се те године удавио, па га баце у реку, и верују да ће киша после тога пасти.

1887. г. стељано је неколико криваца недалеко од Моравице, изнад села Суботинца (у ср. алексиначком), Идуће године беше страшна суша. Сељаци, тајно да власт не сазна, поваде кости ових стрељаних људи и баце их у реку, верујући да ће због тога киша почети да пада

Потпуности ради бележим још и ово:

У Алексинцу кад нема кише онда мушко или женско, последње

град убио поље. Исто се тако празнују и Св. Вртолома и Св. Прокопије. — Прича се да се једном било страшно наоблачило, па из облака нешто почело викати: »Врти, Вртоломо, удри до међу Бермане« т. ј. да удари до међе имања оних људи који су му дан празновали.

у мајке по рођењу, ваља да отидне на дављеников гроб, да му извади крст, да га привеже за ногу и не осврћући се никако да га довуче до реке и да га баци у воду.

Или да узме сврдао и котао с водом, па на дављениковом гробу сврдлом да пробуши рупу и у њу да наспе сву воду из котла.

Мати Боже Петровића из Лелића (у окр. ужичком) беше се смрзла у Потоцима, па су је ту и сахранили.¹⁾ После десетак година Божа повади материне кости па их пренесе у гробље. Кад је после тога настала суша, сељаци су излазили на стари гроб и у њега сипали воде да би киша ударила. Божу су пак непрестано молили да врати кости материне у стари гроб, да не би и даље од суше страдали!

Т. Р. Ђ.

Некролог

KARL WEINHOLD. — Марљиви професор берлинскот универзитета, вредни и дугогодишњи радник на пољу народознанства, уредник ваљаног часописа, „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde“, Карл Вајнхолд преселио се у вечни покој. И уредништво „Караџића,“ жалећи такав губитак за народознанство, бележи као успомену на радом испуњени живот Вајнхолдов ово неколико речи.

Родио се 22 октобра (по н.) 1823. г. у Рајхенбаху у Шлезији. 1842—1846. г. учио је у Братиславу и Берлину теологију и философију, а 1847. г. завршио је студије у Хале-у. 1849. г. буде позват у Братиславу на универзитет за ванредног професора немачког језика и литературе, а за тим 1850. г. у Кракову, 1851. у Грац а 1861. у Кил. 1876. г. као редован професор дође понова у Братислав, чији универзитет тек 1890. г. замени берлинским, на коме је провео до смрти, која га задеси 19 августа (п. н.), ове године, у бањи Наухајм, где беше отишао да дугогодишњу срчану болест лечи.

1) У народу се верује да мртваца не ваља преносити из места у место због суше и гради. Нарочито не ваља преносити онога ко се смрзне, утопи или убије, већ их ваља онде сахранити где се нађу. Још се мање допушта да се мртвац из туђег села кроз село пронесе, јер се верује да ће бити или суше или града.

Већ први радови Вајнхолдови беху посвећени народознанству. Г. 1847. као младић од 24 године издаде он „Позив за прикупљање градива за обрађивање немачко шлеског наречја,“ коме 1852., 1853., 1855., и 1862. г. следоваху даљи радови о језику његова завичаја. Поред рада на дијалектима морао се Вајнхолд врло рано забављати и културном историјом, литературом и народним предањем, јер већ у години 1848. изађе његова расправа „Бајке о Локи-у,“ 1850. г. „Средњенемачка читанка“, 1851. његово најбоље, управо рећи класично, дело „Немачке жене у средњем веку“, 1853. збирка „Божихних игара и песама из Јужне Немачке и Шлезеје,“ која и сад само као образац служити може. Поље даљих његових радова беше и врло пространо и врло плодно. 1856. г. изађе његова одлична књига „Стари живот на северу,“ која пружа богатог градива за упознавање живота старих Скандинаваца. Живот његов шесетих и седамдесетих година испуњен је радовима на граматикама: алеманског (1863.), баварског (1867.) и средњенемачког наречја (1877.). Од 1880. г. занимаше се Вајнхолд готово искључиво народознанством. Пошто је у 20. књизи „Zeitschrift-a für Völkerpsychologie“ (1890) написао красан чланак о задаћи народознанства, заснова он 1891. г. „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde,“ који благодарени његовом одличном познавању ствари и његовом фином редакторском такту крете на мах ствари силно у напред. Од тада је у њему Вајнхолд највећи део својих расправа о народознанству наштампао, а само је по неке („О значењу броја девет“ 1894., Гатке о човекомагарцу“ 1893., „О историји многобожачких обрета“ 1896., „Мистични број девет“ 1897., „О поштовању извора“ 1898.) саопштио у „Urquell-у“ и у издањима берлинске академије. —

Далеко смо од тога да смо побројали све радове Вајнхолдове, али ко ма и приближно познаје његов огромни рад и његов значај, тај се мора испунити поштовањем према његовом уму, дивити се његовој вредноћи и поклонити се његовој јасноћи у излагању. Бог да га прости!

АЛЕКСИНАЦ

Т. Р. Ђ.

„КАРАЦИЋ“ ИЗЛАЗИ У АЛЕКСИНЦУ ЈЕДАН ПУТ МЕСЕЧНО НА 1—1½ ШТАМПАНОМ ТАБАКУ, ЦЕНА МУ ЈЕ 5 ДИНАРА ГОДИШЊЕ, ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ СТАЈУ 0.50 ДИН. — РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ.
